

ӨДГЭ ЦАГИН ХАЛЬМГ КЕЛНЭ КЕЛЦ ҮГМҮД ШИНЖЛЛНЭ ТУСКАР
(Об изучении фразеологических образований современного калмыцкого языка)
On Studying Phraseological Units of the Contemporary Kalmyk Language

В. Н. Мушаев (V. Mushaev)¹

¹ доктор филологических наук, профессор кафедры калмыцкого языка и монголистики Калмыцкого государственного университета (Ph. D. of Philology, Professor of the Kalmyk Language and Mongolian Studies Department at Kalmyk State University). E-mail: mushaev_vn@mail.ru.

Статья посвящена комплексному лингвистическому исследованию фразеологических образований на материале современного калмыцкого языка. Исследуется обобщенная система лингвистических особенностей фразеологизмов с точки зрения структуры, семантики и речевых функций. Также рассматриваются лингво-стилистические особенности употребления и функционирования базового лексического фонда фразеологизмов в произведениях калмыцких авторов. В художественном плане широкое использование устойчивых сочетаний придает яркую эмоциональную окраску и определяет индивидуальные особенности языка калмыцких писателей, а также передает универсалии языковой картины мира калмыцкого народа.

Ключевые слова: фразеологизмы, структурно-синтаксические функциональные единства, сращения, сочетания, сфера употребления, частотность.

Studying phraseological units of the Kalmyk language is a topical objective of contemporary Kalmyk linguistics. The difficulty of studying set-expressions stems from the fact that their meaning is not defined by the meanings of their individual components. Besides, their grammatical meaning, which appear as grammatical archaisms, does not comply with the norms of the modern language. On the other side, they add emphasis to speech, and highlight ethnical features and the uniqueness of a language.

Employing the data of the Kalmyk language, the article studies the generalized system of special linguistic aspects of phraseological units in relation to their structure, semantics, and speech function. The author reviews the linguo-stylistic aspects of usage and functioning of the basic phraseological lexicon in the works by Kalmyk authors. From the artistic point of view phraseological units impart strong emotional tone and define the individual features of Kalmyk writers, as well as convey the universals of the Kalmyk people worldview.

Keywords: phraseological units, structural and syntactic functional units, fusions, collocations, sphere of application, frequency.

Келц үгмүд онц шинж-темдгтэ, ондан кел тогтлһна бүрдэмжин дунд эврэ орман эзлнэ. Келц үгмүдиг, нег таласнь, йирин үгин ниицлһэс йилһх кергтэ. Хойрдвар, салу күцц чинртэ үгмүдэс салһх кергтэ, юнгад гихлэ келц үгмүд салу үглэ эдл олзлгдна, зуг тогтацарн олн үгмүдэс бүрднэ, иим тогтацин үг болһн эврэ чинртэ. Эн хойрин хоорндк йилһвриг сээнэр медснэ хөөн келц үг шинжлгч ном гидг энгин тускар келж болх [Виноградов 1947: 8; Бертагаев 1970: 80; Пюрбеев 1972: 201].

Келц үгмүд гисн — хойр эс гиж хойрас үлү ударлтта энгэс тогтсн үгмүд, эврәннь ид-чинрэн, кецэрн (структурарн) болн орлцжах үгмүдэрн нег кевтэн бээдг, белн кевэр келгддг келнэ бүрдэмж.

Келц үгмүд белн кевэр келгддгэрн сул үгин ниицлһэс йилһрэд, үгд өөрхн болна, зуг

келц үгмүд үглэ эдл морфемэс тогтдмн биш, белн кевэр келгднэ. Келц үгмүд оньдинд орлцжах үгмүдэрн, үгмүдин дарахарн, хоорнднь ирлцжэх ид-чинрэн нег кевтэн бээнэ. Орлцжах үгмүдэрн болн ормарн келц үгмүд йирин үгмүдин морфемслэ эдл. Орлцжах үгмүдин дарань сольгдхла, соңсчах күн шин эргц гиж меднэ [Пюрбеев 1969: 213; Бардаев 1985: 130].

Үгмүд морфемэс тогтна, келц үгмүд нег үгин бээдлтэ (словного характера) энгэс тогтна. Келц үгмүдиг үглэ дүнцүлж йилһсн цагт — келц үгмүдин ниилмж салһхд түрү болна. Келц үгмүдин ниилмжин энгс салу күцц чинр уга болхла, үг болж чадхш, эврәннь хол чинрэн геенэ. Үг болн келц үгмүдин ниилмж хоорндан айлтин бээдлэр йилһрнэ: үг нег ударлтта, келц үгмүдин ниилмж — хойрас үлү [Пюрбеев 1968: 12].

Келц үгмүдин ниилмж ид-чинрэрн хувагддо, хойрас үлү үгэс бүрдхлэрн, үг болһнь салу ид-чинртэ болхш.

Ашлвр кежэх цээлһвр: келц үгмүд салу үглэ болн үгин ницилһнлэ залһлдата болв чигн, эврэ йилһвр шинж-темдгтэ:

- 1) келц үгмүд белн кевэр келнэс авгдна;
- 2) ид-чинрэрн, орлцжах үгмүдэрн болн кецэрн келц үгмүд хуврлт угаһар, нег кевэрн бээх зөвтэ;
- 3) айлтарн — хойрас үлү ударлтта, айлтарн зэнглэ эдл онц чинр уга;
- 4) келц үгмүд энгсэр йилһгдж чадна, энг болһиг келжэх күн нег үгин чинртэһар тоолна [Пюрбеев 1970: 35].

Келц үгмүдин шинжлэчнр хойр хол шинж-темдг зөвшөлнэ: а) үгэс үлү ид-чинр болн кев-янз (сверхсловность); б) белн кевэр тогтлһн, келгдлһн (воспроизводимость).

Эврәннь кецэрн келц үгмүдт оржах үгмүд хол үгэрн болн хоорндан негдж эварһарн йилһрнэ.

Грамматическ кев-янз уга келц үгмүд салу орм эзлнэ, салу баг тогтж чадна. Үлгүрнь: *жигтэ юмн, буйн болтха; хара зөндэн*. Зэрм номтнр иим келц үгмүдиг ниилсн үгмүд (слитные слова) гиж нерэднэ.

Келц үгмүд ид-чинрэрн хойр багд хувагдна:

1. Ид-чинрэрн болн бээдлэрн зэнглэ эдл келц үгмүд эврәннь кецэрн зэнг болж чадна. Үлгүрнь: *Алтн жсола эргүлж ирх. Гал деер тос асхх. Гал долаһад харч ирх. Гуйан ханзһлад харч ирх.*
2. Ид-чинрэрн үглэ болн үгин ницилһнлэ эдл келц үгмүд. Үлгүрнь: *хорха көндрх; нег кишһар; һэ болх*. Эн багин зэрм келц үгмүд олн ид-чинртэ болна, үлгүрнь: **амнь халх** — *эркэс амн хална; келсн үгэс амн халад ирнэ; амнднь күрх* — *зовах; алх, уга кех; һазр авх* — *хуучта болх; наста болх*.

Салу күцц келнэ бүрдэмж болдг учрар, келц үгмүд зэнгд орсн цагтан ямаран чигн мөчин үүрг даана. Г. Ц. Пюрбеевин көдлмшэс авсн үлгүрмүд: *көлән дарлго* — төрүц амрлго; *келкэтэ нээмн ясн* — чинэн-чидл уга; *уурхан саң* — чилшго, дала зөөр; *муулян эдлх* — зовлң үзх [Пюрбеев 1969а: 2]. Зэнгд келц үгмүд иим үүрг (функц) күцэнэ: *Эн көгийн арат* (нерлгч) *ямаран мектэ* [Бадмин А.]; *Мал харһнж бээнэ. Хөн иргүдтэһән үкэд бээнэ. Мөрд* — **келкэтэ нээмн ясн** (келгч) [Манжин Н.]; *Эцкнь барун бийдән бээсн уурхан саңгас* (немлт) *утхад, нег тулм алт келһад өгнэ* [Хальмг тууль];

Хар бүрүлэс авн асхн күртл көлән дарлго (уршг) *көдлнэ* [Нармин М.]. **Ичртән ишкэ наасн** (цээлһлт) *күн бээсмчи? Маңһдур эн колхозникүдин чирэ яһж хэлэхмч?* [Эрнжэнэ К.].

Өдгэ цагин хальмг келнэ келц үгмүдиг келнэ номин халхар иим тавн таласнь шинжлж болхмн:

- келц үгмүдин кец (структура);
- келц үгмүдин ид-чинр (значение);
- келц үгмүдин тогтлһн (образование);
- альд, кезэ келц үгмүд олзлгдлһн (сфера употребления);
- келц үгмүд ямр өргнөр олзлгдлһн (активность / пассивность употребления).

Хальмг келнэ келц үгмүд кев-янзин халхар хойр багд хувагдна:

1. Үгин ницилһнэ кев-янзта, зэнгд нег мөч болж олзлгддг келц үгмүд, үлгүрнь: *махлата мал* — эк-толһа уга күн; *көл сольж одх* — хулха авад гедрж одх; *бийән бив гисн* — деегүр сана зүүсн, караг күн. Иим келц үгмүдин кец тогтлһнд хойр эс гиж олн үгмүд орлцна. Икэрнь авхла, келц үгмүдин багтамжнь зурһан-долан үгэс давхш. Үлгүрнь: *делүһән девсх* — дегд цаһан саната болх; *кишсэн нег утхар керчүлсн мет* — төрл-төрсн мет; *нульмсн көрм жиңд, ноха һаңньм һаңд* — киитнд чигн, халунд чигн тесх; *ораһас авн сүл күртл хэлэх* — деерэснь дор күртлнь соньмсж харх.
2. Зэнгин кев-янз авсн келц үгмүд. Иим зэнг нурһлж коммуникативн-цээлһгч бээдлтэ, үлгүрнь: *кишгнь иржәнэ* — бээхтэ болад, байр-бахмжнь өсх; *һарнь алтн* — ю болв чигн кедг, урн күн; *хойр чикм һарад бээнэ* — мууһан дардг, нуудг арһ уга. Зэнгин кев-янз авсн келц үгмүд эврәннь кецэрн наадк келц үгмүдин бүрдэмжэс йилһгдхш. Эн учрар келц үгмүдин кец зэнгд нег мөчин үүрг даажах келц үгмүдин бүрдэмжэр шинжлх санатавидн.

Эврәннь ид-чинрэрн нег үгэр келгддг учрас келц үгмүд морфологин хэлэцэс ямр нег келлһнэ хувлэ ирлцж чадна. Хальмг келнэ келц үгмүд бээлһнэ нернлэ, чинрлгч нернлэ, наречлэ болн үүлдэгчлэ эдл чинрэрн болж ирлцнэ (равнозначны).

Бээлһнэ болн чинрлгч нернлэ чинрэрн эдл болж ирлцжэх,

бээлһнэ эс гиж чинрлгч нерн хол үг болжэх келц үгмүд

Иим келц үгмүд эмтэ болн эмн уга юм нерэднэ эс гиж күүнэ болн юмна дүр-бээдл,

чинр-зүс тодрха цээлһнэ. Үлгүрнь: *зуд уга амтн* — анхун, санапр улс; *сүл уга чон* — хулхач, тонач; *хату үүл* — амр биш юмн; *хар яста күн* — эгл күн; *хартан үүлтэ* — эрдмтэ, урч күн; *хазрин шора эрвэдг улан хорха* — хармнч күн.

Эн багин келц үгмүдэс иим кев-янзин кецтэ бүрдэмжэ өргнөр олзлгдна:

1. Бээлһнэ нерн болн чинрлгч нерн негдэд тогтсн келц үгмүд. Үлгүрнь: *халун мөнд* — байрта харһлт; *хар ухан* — му санан, седвэр; *идр наста* — нас күрсн авсн дамлгта күн; *дохлң нульмси* — түрү йовдл, санан; *чишгтэ арсн* — худл-хуурмг йовдл харһдг күн; *цаһан санан* — сэн, эрүн санан.
2. Хойр бээлһнэ нернэ кев-янз ирлцэд тогтсн келц үгмүд. Түрүн орм эзлжэх, хол үгин үлмэд оржах бээлһнэ нерн нерэдгч, төргч болн хамцулгч киискврин кев-янз авч чадна, үлгүрнь: *Алтн һасн* — өрүни одн; *төмр хаалһ* — һал тергн (поезд) йовдг хаалһ; *алтн йорал* — чилшго ик зөөр (нерэдгч киискврт); *задын хутхур* — керүл-цүүгэ, ноолдана эк татач; *чеежин (седклин) килэсн* — дотран санад, зовад йовлһн, нууц зовлн; *кишгин шилэвр* — хамг цуглулсн зөөр тарадг күн (төргч киискврт); *гижгтэ күүкн* — насарн хэрд харх күүкн (окн); *махлата мал* — тенг, эк-толһа уга күн; *бөдүн күзүтэ күн* — күүнэ үгд ордго күн.
3. Кев-янзин кецэрн һурвн үгэс тогтна: чинрлгч нерн, киизң болн нерэдгч киискврт бээх бээлһнэ нерд, үлгүрнь: *хурц келтэ күн* — олмһа, кеерүлэд келдг күн; *хату зүрктэ күн* — юмнас ээдго, сансан күцэдг күн.
4. Бээлһнэ нерн тоолгч нер олзлад келц үг бас тогтаж чадна, үлгүрнь: *дөрвн үзг нээмн зовк* — эң-зах уга һазр; *хойр толһата моһа* — хойр зүсн кевэр бийэн бэрдг күн; *келкэтэ нээмн ясн* — йир эццн күн; *жирн жилэ һазр* — делкэн нег зах, йир хол.
Тоолгч нернэс йир өргнөр долан гидг тоолгч нерн келц үгмүд тогталһнд орлцна. Нерн келц үгмүд: *долан өдр*, *долан хонг*, *долан-долан дөчн йисн хонг*, *долан бурхн*, *долан үй*, *долан нарн*; үүлдвр келц үгмүд: *долан уулд бээтхэ*, *долан бульчрха күртлнь медх*.
5. Дала өргнөр эс болвчн бээлһнэ нерн причасть немж авад келц үгмүд тогтана, үлгүрнь: *ухаһан алдчкдг күн* — ээхлэрн

(адһхларн) юм мартдг (алддг) күн; *келсн күүкн* — гер-мал болх, дурлсн, заасн күүкн; *ноха һаңньм халун* — йир халун цаг.

Нерн келц үгмүдин хол үгнь нурһлж нерэдгч киискврин кев-янзд авгддг болвчн зэрдмдэн киизң киискврмүдт бас тэвгдж чадна. Киизң киискврмүдэс хамгин өргнөр хамцулгч болн бүрдэгч киискврмүд олзлгдна.

6. Келц үгин хол бүрдэгч киисквр авсн үлгүрмүд: *хар көлсэрн* — күнд көдлмшэрн күцэх; *сэн күн санаһар* — харһж ирх; *хар седклар* — му санаһар кех.
7. Хол үг болжах бээлһнэ нерн хамцулгч киискврт олзлжах үлгүрмүд: *гесндэн гер шүдтэ* — мектэ, нууц сана зүүсн күн; *цаһан хаалһта* — сэн кевэр, мөнд йовдг (күн); *эрэ киштэ* — эрэ эмд (бээх); *һазаран элктэ* — ухан-санаһарн хэр, *хойр амта* — бууһин бээдл (двустволка), дала юм күцэдг (юмн).

Келц үгмүдин хол үгмүд чинрлгч нерэр бас келгднэ, үлгүрнь: *амндан бат* — келсн үгдэн күрдг, күцэдг (күн); *цурх мет ховдг*, *үкрдэ мет һульдрмха* — күүнэ му занг; *цөснь дүүрң*, *цуснь халун* — чидл дала, санан-седвэр ик; *му заята* — кишг дуту.

Амн үгин үүдөврмүдэс эн багд үлгүрмүд болн тежг үгмүд йир өргнөр олзлгдна: *келсн үг* — *керчсн модн*; *эрүлин ухан* — *соктуднь*, *экин седкл* — *үрнд*; *садта күн* — *салата модн*.

Нерн келц үгмүд оржах үгмүдэрн хойрас авн долан күртл үгмүд олзлж авад йилһрнэ. Деер хойр-һурвн үгэс кев-янзин кец тогтсн келц үгмүд цээлһгдсн учрар эн үлгүрмүдэн дөрвн үгэс авн эклхмн: *бээсэрн байн*, *суусарн өнр* — байрлад, дигтэ күцц (суух); тавн үгэс: *ноха хатрм болж йовх цаг* — асхна кем; зурһан үгэс: *мордхин үг негн*, *мөрнэ чикн хойр* — йовхд цуг юмн, цугтан белн көндрх кергтэ; долан үгэс: *керэ даам тоста*, *келн ээдрм агта цэ* — хальмг сэн цээһин тускар.

Шинжлгдсн негдгч багин келц үгмүд зэңгд орсн цагтан нерлгч, цээлһлт, немлт эс гиж эргцин объект болж олзлгдна. Үлгүрнь: *Бергэсин ухаһар болхла*, *хар яста күн* (нерлгч) *тиим килңц харһж чадхмн* [Бадмин А.]; *Олнд, уга ядуд йосинь хартнь өгэ бээтл*, *хар улст* (немлт) *тер күцц медгдэжэххи* [Нармин М.]; *Каңкисн улан зандн жомбад*, *керэ даам тос* (объект) *тэвэд*, *келн ээдрмэр зать* (объект) *зоржэ*

тэвэд, көөстүлжэ самрад, Харка Ноонь, Киштэ хойрин өмн тэвц деер тэвчкэ [Эрнжэнэ К.]; **Наснь һазр авсн** (цээлһлт), *нугдһр хар өвгн хойр өвдгэн түшжэ босад бээв* [Манжин Н.].

Үүдэврлэ чинрэрн эдл болж ирлцжэх, үүлдэгч эс гиж наадк үүлдвр келлһнэ хүвс һол үг болжах келц үгмүд. Үүлдвр келц үгмүд йир өргнэр хальмг бичэчнрин үүдэврмүдт харһна. Тедн дунд нурһлж хойр үгэс тогтсн келц үгмүд олзлгдна. Товчлад келхлэ, хальмг келнэ келц үгмүдиг эклэд үүлдвр келц үгмүдэс шинжлсмн, цуг моңһл келнэ келц үгмүдин түрүн тольд үүлдвр уңгта келц үгмүд орулсмн. Эврәннь кев-янзин кецэрн иим келц үгмүд дөрвн зүсн кевэр тогтна:

1. Киизң киискврт бээх бээлһнэ нерн ирх цагин үүлдэгчин үлмэд орад, үүлдвр келц үгмүд тогтана. Үлмэ эңгнь өргнэр гемнгч болн өггч киисквр олзлна, үлгүрнь: *аман татх* — үлү юм келлго; *буг болх* — керг уга, ацан болх; *нүдн-амн болх* — нөкд болх, хэлэх; *бээр бэрлдх* — дээлдх, ноолдх; *ам авх* — үгинь авх; *толһа негдүлх* — нег санаһар бээх (гемнгч киисквр); *хорхад (уланжэад) утх харһх* — чидл уга күүнд күч үзүлх; *чирэдэн ишкэ наах* — ичр-һутр уга бох, ичрэн геех; *долан уулд бээтхэ* — холд йовтхэ; *күүкнд эрк зөөх* — хадмуд хээх; *хормаднь һал орх* — уха сөгәһән алдсн мет гүүх, хурдлх; *сээни орнд төрх* — өңгрх (өггч киисквр). Наадк киизң киискврмүдин кев-янз бас олзлгдна, үлгүрнь: *нег ааһта-шаһта бээх* — ни-негн бээх (хамцулгч киисквр); *өрчэр орад, өрэр һарх* — йир шулун-шудрмг күн (бүрдэгч киисквр); *батхнас зан кех* — үлү, давад келчкх (һаргч киисквр).
2. Нареч эс гиж уршг чинртэ үгмүд үүлдэгчлэ ирлцэд, үүлдвр келц үгмүд болж тогтна. Үлгүрнь: *деегүр авх* — деерклх, күцц биш кех; *хэрү цухрх* — келсн үгән хэрү авх; *һээд үзгдх* — мууһар бийән бэрх; *эд-бод кех* — дигтэ, сээнэр кех; *нег мөслэд бээх* — эврәһәрн нег кевтән, ухалсарн бээх.
3. Наадк үүлдвр келлһнэ хүвэс причасть болн деепричасть бас келц үгмүдин һол үг болж чадна, үлгүрнь: *хордсн темән довтлдг* — арһан бархларн (причасть); *көлән дарлго* — зогслго көдлх, юм күцэх (деепричасть); *һарин хурһд цацуурхла* — кезэчн күцшго керг (деепричасть); *хойр болхла, негинь авдг, хоосн болхла, орминь*

илдг — наадг улсин тускар ухалх (причасть); *элкн нурһн хойр харһн алдх* — өлсх, харһнх (деепричасть + дүнцүл бээмжин чинртэ үг (сравнительное модальное слово).

4. Андһар, йөрөл, харалас авгдсн үүлдвр келц үгмүд эврә кев-янзта, үлгүрнь: *амнчн тоста болтхэ; хар һазрт орг; толһа деерән маань хатхул; нар үздго одсв, бурхн өришэтхэ.*

Үүлдвр келц үгмүд зэңгд келгч эс гиж эргд делгрнү уршг тогтлһнд олзлгдна. Үлгүрмүд: *Не, тер темән иширләд эрлнэ гидг тер* [Эрнжэнэ К.]; **Цусн халун, нүдн хуриц тадн, эн эң-зах уга теегиг эд-бод кеһэд, эврәннь һартан орулх чигн бизт** [Бадмин А.]; *Баазр көвүнлэ күүнднэ, көвүн зөв өгнэ* [Нармин М.]; *Инжэ мөрән үзнэв болж мундаслв* [Балакан А.].

Наречлэ чинрэрн эдл болж ирлцжэх келц үгмүд уршг болн учр заадг ид-чинртәһәр олзлгдна, үлгүрнь: *хээр-бээр угаһар* — юм эрвллго, хармнлго (цокх, гүвдх); *хар нүднэс күмсг һаза* — өөр бээсэн, эврә күүһән (юман) татх; *дурта дурго хойрин загар* — цань арһ уга болад, седклән өглго; *нүднд хол, чикнэс далд* — эмтнэс заагта (хол); *мөрн дел деер* — адһн-шидһн; *ноосан харһулжэ болиго* — хол бээх; *һал цаһан өдрәр* — эмтн үзж йовсн цагт.

Эн багин келц үгмүд зэңгд олзлгдсн цагтан нурһлж уршгуд болж орлцна, үлгүрнь: *Үкрмүд гесән эрә даалдад, дурта дурн уга хойрин заагар* көлмүдән үрвэж ишклдэд *герән темүлдэд аашицхана* [Эрнжэнэ К.]; *Эмтәхн гисн наһц ээжн үгэс хара зөңдән шүлсн делврд һарч ирэд, һолд гижэ хоолар зальгдгна* [Балакан А.]; *Йириин тиим улс мана хальмгуд дунд хамань болв чигн хара бишәр харһналм* [Доржин Б.].

Келц үгмүд тогтлһнд оln-зүсн церглч үгмүд йир өргнэр орлцна. Эдн дундас эмоциональн-экспрессивн чинртэ үгмүд, э дурагч үгмүд болн бурушагч хүвс зөвәр икәр олзлгдна.

Деер келгдсн келц үгмүдин кец йилһлһнэ кевәр наадк дөрвн келц үгмүдин онц темдгүд: ид-чинр, тогтлһн, олзлгддг төрнь болн шунмһа / шунмһа биш олзлһнэ бас шинжлгднэ.

Ашлврнь иим болв: хальмг келнэ келц үгмүд келнэ номд кегдсн цуг келн улсин келц үгмүдин онлла ирлцнэ.

Кецэрн келц үгмүд хойр үгэс авн долан күртл, бүкл зэңглэ эдл болна. Һол үгәрн нерн болн үүлдвр эңгд хувагдна. Хальмг келнд нурһлж үүлдвр келц үгмүд олзлгдна.

Ид-чинрэрн хальмг келнэ келц үгмүдт омонимия, синонимия, антонимия, полисемия харһна. Ид-чинрэрн келц үгмүд: негдлт, ниилмж, ниицлһн гиж йилһгднэ.

Тогтлһарн хальмг келнэ келц үгмүдин һол саң уул хальмг келнэ йозурта, зэрм келц үгмүд чинрэн болн янз-бээдлэн ондан келнэс авч бүрднэ, зуг тиим келц үгмүд хальмг келнд йир баһ.

Олзлгддг төрэрн хальмг келц үгмүд улсин туужла, авьясла, заңшалла, билг-эрдмлэ, бээдл-жирһллэ залһлдата. Эн халхар күүнэ туск, аң-аһурсна туск, шажна туск, авьясин туск келц үгмүд гиж хувагдна.

Келц үгмүд шунмһа / шунмһа бишэр олзлгдна. Амн-үгин күүнэ туск хойр-һурвн үгэс тогтсн үүлдвр уңгта уул хальмг келнэ олн зүсн чинртэ келц үгмүд шунмһа кевэр олзлгддмн. Наадк бээдлтэ тогтацарн олн зүсн болдг, литературн келнд өөрхн, хуучрсн эс гиж мартгдсн үгмүд олзлгддг келц үгмүд шунмһа бишэр харһна.

Литература

- Бардаев Э. У.* Современный калмыцкий язык. Лексикология. Элиста: Калм. кн. изд-во, 1985. С. 129–151.
- Бертагаев Т. А.* Об устойчивых фразеологических выражениях (на материале современного бурят-монгольского языка) // Сборник трудов по филологии. Вып. 2. Улан-Удэ: Буриздат, 1970. 88 с.
- Виноградов В. В.* Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // Академик А. А. Шахматов. Сб. ст. и мат-лов / под ред. акад. С. П. Обнорского. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1947. С. 332–364.
- Пюрбеев Г. Ц.* Глагольная фразеология монгольских языков. М.: Наука, 1972. 208 с.
- Пюрбеев Г. Ц.* К вопросу об устойчивых сочетаниях слов и фразеологизмах (на материале монгольских языков) // Системы и уровни языка. М., 1969. С. 212–220.
- Пюрбеев Г. Ц.* Лексикография монгольских языков и опыт отражения фразеологических единиц в национально-русских словарях // Вестник Калмыцкого НИИЯЛИ. 1968. Вып. 3. С. 139–156.
- Пюрбеев Г. Ц.* О калмыцкой фразеологии // Филологические вести (научные сообщения и доклады): в 2 т. Т. 2. Элиста: Калм. кн. изд-во, 1970. С. 38–49.
- Пюрбеев Г. Ц.* Фразеологизм гисн юмб? // Хальмг үнн. 1969а. 3 сентябрь.